

Karanlık ve Aydınlik Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Niyeti Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi¹

Sema POLATCI² Hakkı Okan YELOĞLU³

Öz

Kişiliğin karanlık tarafları ilgili yazında hep olumsuz ve rahatsız edici sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. İş dünyasında genellikle işgörenlerin iyi, diğer bir deyişle aydınlık tarafı üzerine odaklanılırken, kötü yani karanlık tarafları hep göz ardı edilmeye, iş ortamlarından uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak günümüz iş dünyasının şartları işgörenlerin aydınlık ve karanlık tarafları ile ilgili tekrar düşünmeyi zorunlu kılmıştır. Bu çalışmanın amacı işgörenlerin girişimcilik niyeti üzerinde karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerinin etkilerini incelemektir. Araştırma sonucunda hem karanlık, hem de aydınlık kişilik özelliklerinin girişimcilik niyeti üzerindeki etkili olduğu, ancak karanlık kişilik özelliklerinin etkisinin daha yüksek olduğu, ayrıca alt boyutlardan psikopati ve kantçılığın da girişimcilik niyetini pozitif yönde etkileri tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar ışığında da araştırmacı ve uygulayıcılar için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karanlık Kişilik Özellikleri, Aydınlik Kişilik Özellikleri, Girişimcilik Niyeti

An Investigation of the Dark and Light Personality Traits on the Entrepreneurial Intention

Abstract

The dark side of personality has always been associated with negative and disturbing consequences in the relevant literature. In the business world, while focusing generally on the light side of the employees, the dark side has always been tried to be ignored from the business environment. However, the conditions of today's business world have made it necessary to think again about the light and dark sides of the employees. The aim of this study is to examine the effects of dark and light side of personality traits on the entrepreneurial intention of the employees. As a result of the research, it was determined that both dark and light personality traits have an effect on entrepreneurial intention, but dark personality traits have higher effect, and also psychopathy and kantianism, which are sub-dimensions, have positive effects on entrepreneurial intention. In the light of the results obtained, suggestions have been developed for researchers and practitioners.

Keywords: Dark Personality Traits, Light Personality Traits, Entrepreneurial Intention

¹ Bu çalışma, 23-25 Eylül 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olan 19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, sema.polatci@gop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4671-1356>

³ Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, İİBF, Teknoloji ve Bilgi Yönetimi Programı, okany@baskent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9424-3094>

Giriş

Örgütlerde kişilik özelliklerine yönelik araştırmalar ağırlıklı olarak beş faktör kişilik özellikleri çerçevesinde yürütülmektedir (Zel, 2001: 30-31). 2010 yılı ve sonrasında ise bencillik, manipülatiflik, kendini beğenmişlik, çıkarıcılık, dürtüsellik ve duyarsızlığın ön plana çıkardığı karanlık kişilik özelliklerine yönelik çalışmalar ağırlık kazanmıştır (Jonason ve Webster, 2010; O’Boyle, vd., 2012; Kaufman, vd., 2019). İlk kez Paulhus ve Williams tarafından 2002 yılında kullanılmış bir kavram olan karanlık kişilik özellikleri insan doğasında kötü niyetli bir taraf olduğunu ve bunun etkilerini ortaya koymaktadır. Bu kaçınılmaz gerçeğin kabulü, kişiliğin karanlık tarafına ilişkin yazının gelişmesine ve insanlığın bu yönünü daha iyi anlayarak, yönetebilme ihtimalinin artmasına neden olmaktadır. Elbette geçmişteki gibi insanlığın sadece bir yönüne odaklanmak sakıncalıdır, bu sebeple karanlık kişilik özelliklerine tek başına odaklanması yanlış sonuçlar doğurabilecektir. Bu noktada kişiliğin aydınlık tarafı veya aydınlık kişilik özellikleri ile karanlık kişilik özelliklerini bir arada incelemenin daha faydalı sonuçlar ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Böylelikle insanoğlunun mevcut kapasitesi göz önüne alınmış olacaktır. Yazında aydınlık kişilik özellikleri ilk kez 2018 yılında Johnson’un tezinde ortaya çıkmış, 2019 yılında ise Kaufman ve arkadaşları tarafından üzerinde durulmuş olan yeni bir kavram olarak yazında kendisine yer bulmuştur.

Bireyler günümüzün rekabetçi şartlarında kendilerini korumak, amaçlarına ulaşabilmek ve daha başarılı olabilmek için bilerek ve isteyerek karanlık tarafı seçerler mi? Seçerlerse, bu durum onların daha başarılı olmalarına neden olabilir mi? Eğer cevap “evet” ise, bu iş dünyasındaki dengeleri kökünden sarsacak gibi görünmektedir. Karanlık tarafa yönelik özelliklerin iş dünyasında bireysel açıdan fayda sağlama ihtimali bile liderlik, işe alış stratejileri, örgüt içi politikalar gibi birçok konuda tekrar düşünmeyi zorunlu kılacak gibi görünmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak bu çalışma karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerini bir arada ele alarak “girişimcilik niyeti üzerinde karanlık kişilik özellikleri mi yoksa aydınlık kişilik özellikleri mi daha etkilidir?” araştırma sorusuna cevap aramaktadır. Araştırma sorusunun cevaplanması için öncelikle ilgili yazına başvurularak kavramsal çerçeve oluşturulmuş, sonrasında ilgili hipotezler sınanmış ve sonuçlar detaylı bir şekilde tartışılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Karanlık ve aydınlık kişilik özellikleri yönetim bilimi açısından iki yeni kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle aydınlık kişilik özellikleri, 2018 yılında ilk kez tanımlanmış bir kavram olduğundan hakkında yazında sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerinin tanım ve boyutlarına yer verilmiş, sonrasında ise girişimcilik niyeti tanımlanarak karanlık ve aydınlık kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti ilişkisi üzerinde durulmuştur.

1.1.Karanlık Kişilik Özellikleri

Kişiliğin karanlık tarafı ile ilgili ilk araştırma 2002 yılında Paulhus ve Williams tarafından yapılmıştır. İlgili çalışmada araştırmacılar kişiliğin en belirgin ve patolojik olmayan karanlık özelliklerinin 3 boyuttan oluştuğunun altını çizerek, kavrama “Karanlık Üçlü-Dark Triad” adını vermişlerdir. Ortaya çıkan boyutlar insan doğasının birbirinden farklı ama aynı zamanda birbirine benzer özellikler de gösteren üç boyutunu temsil etmektedir. Her ne kadar daha sonraki yıllarda sadizm, kincilik gibi boyutları da karanlık kişilik özelliklerine ekleyen araştırmacılar olsa da (Kaufman, vd., 2019), günümüzde halen en sık kullanılan karanlık kişilik özellikleri bileşenleri karanlık üçlünün boyutlarıdır.

Şekil 1. Karanlık üçlü boyutları

Şekil 1’de görülen karanlık kişilik özelliği alt boyutları olan karanlık üçlü kısaca aşağıdaki gibi tanımlanabilir (Paulhus ve Williams, 2002: 556-557; Jones ve Paulhus, 2014: 29; Özsoy ve Ardıç, 2017: 393-396).

Narsizm: Narsizmin karanlık kişilik özelliği olarak ele alınan kısmı, subklinik narsizm olarak ifade edilen kısımdır. Subklinik narsizm bir kişilik bozukluğu, klinik belirtiler gösteren bir rahatsızlık değil, bir kişilik özelliği düzeyindeki narsist davranışlardır.

Narsizmde birey sahip olmadığı bazı özellikler, karşılanamayan psikolojik ihtiyaçlar, bastırılmış arzular gibi faktörlerden biri veya birkaçı nedeniyle kendisine abartılmış bir benlik duygusu inşa etmektedir. Narsist kişilik özelliğine sahip bireyler kendilerini aşırı beğenmekte, başkalarını bir şekilde kontrol altında tutmaya çalışmakta, güç ve ilgiye ihtiyaç duymakta, başkalarını küçümsemektedirler.

Makyavelizm: Makyavelizm kısaca “amaca giden her yol mubahtır” ifadesi ile tanınmaktadır. Makyavelist özellikler taşıyan birey, kişisel amaçlarını gerçekleştirmek ve çıkarlarını maksimize edebilmek için iyi veya kötü ayırt etmeksizin her türlü yola başvurabilmektedir. Makyavelist özelliğe sahip bireyler gerektiğinde yalan söyleyen, hile yapan, başkalarını aldatan, içinde buldukları durumu ve/veya diğer insanları manipüle eden, bencil ve çıkarıcı tavırlar sergilemektedirler.

Psikopati: Karanlık kişilik özellikleri boyutlarından narsizmde olduğu gibi, psikopati de bir kişilik bozukluğu olarak değil, bireyin kendi değerlendirmesine dayalı bir kişilik özelliği düzeyinde (subklinik psikopati) ele alınmaktadır. Psikopatik özelliklere sahip bireyler başkalarına karşı acımasız, duyarsız, agresif, bencil ve yüzeysel davranmaktadırlar. Fevri davranışlar sergilemekte, ani kararlar almaktadırlar. Ayrıca davranışları sonucunda yaşanması muhtemel vicdan azabını yaşamamakta; ahlak dışı davranış, başkalarıyla alay etme ve küçümsemeden zevk duymaktadır.

Karanlık üçlünün içeriği göz önüne alındığında, kavramın saldırganlık ve şiddet dahil olmak üzere çeşitli olumsuz psikososyal sonuçları öngörmeye odaklanmış olması şaşırtıcı değildir. Yapılan araştırmalarda karanlık üçlünün saldırganlık, şiddet, sadakatsizlik, üretkenlik karşıtı davranışlar gibi olumsuz sonuçları pozitif yönde; iş tatmini, performans gibi olumlu sonuçları ise negatif yönde etkilediği bilinmektedir (Jonason ve Buss, 2012; Spain vd., 2014; Dinic ve Wertag, 2018; Alavi, vd., 2018; Kaufman, vd., 2019). Hatta daha da ileri giderek karanlık kişilik özelliklerine sahip olan bireyleri “yedi ölümcül günah”⁴ olarak adlandırılan davranışları daha sık işlemekle de ilişkilendirmişlerdir (Veselka, vd., 2014; Jonason, vd., 2017).

⁴ Yedi Ölümcül Günah, Hristiyanlık inançlarına göre Yedi Büyük Günah olarak da bilinen, insanın hayatı boyunca sakınması gereken yedi günahdır. Bunlar kibir, haset, öfke, tembellik, açgözlülük, şehvet ve oburluktur.

1.2. Aydınlık Kişilik Özellikleri

Karanlık kişilik özellikleri 2002 yılında Paulhus ve Williams tarafından yazına kazandırılmış olmasına rağmen, aydınlık kişilik özellikleri çok daha yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydınlik kişilik özellikleri veya karanlık üçlüye benzer bir isimlendirme ile “aydınlık üçlü” (light triad) yazında ilk kez Johnson tarafından 2018 yılında kullanılmıştır. 2019 yılında ise Kaufman ve arkadaşları karanlık üçlünün beraberinde aydınlık üçlü kavramını da araştırmışlar ve kavramlaştırmışlardır.

Yapılan araştırmalarda diğerlerinden daha yüksek aydınlık kişilik özelliklerine sahip olanların genellikle belirli bir yaşın üzerinde ve kadın oldukları, ayrıca yüksek seviyelerde dindarlık, maneviyat, yaşam doyumu, başkalarının kabulü, başkalarının iyi olduğuna inanma, kişinin kendisinin iyi olduğuna inanma, şefkat, empati, deneyime açıklık, vicdanlılık, olumlu coşku, sessiz bir egoya sahip olma ve kişinin kişisel ölümünden sonra doğada veya sahip olduğu çocuk ile biyolojik olarak yaşamaya devam edeceği inancı (Kaufman, vd., 2019) gibi farklılıklara sahip oldukları görülmüştür.

Kaufman ve arkadaşlarının (2019) araştırmasına göre aydınlık kişilik özelliği yüksek olan bireyler ilişkilerinden, yetkinliklerinden ve özerkliklerinden daha fazla memnuniyet duyduklarını ve daha yüksek seviyelerde güvenli bağlanma stillerine sahip olduklarını bildirmişlerdir. Merak, bakış açısı, lezzet, sevgi, nezaket, takım çalışması, affetme ve şükran dahil olmak üzere birçok karakter gücü aydınlık üçlü ile ilişkilendirilmiştir. Aydınlik kişilik özelliklerine sahip olan bireyler ayrıca daha fazla öz saygı, otantiklik ve daha güçlü bir benlik duygusuna sahiptirler. Aydınlik kişilik özellikleri üretkenlik ve yetkinlikle pozitif ilişkili olmasına rağmen, başarı ve kendi kendini geliştirme hedefleri ile negatif olarak ilişkilidir (Kaufman, vd., 2019).

Şekil 2. Aydınlik üçlü boyutları

Kaufman ve arkadaşları aydınlık kişilik özelliklerini 3 boyutta incelemiştir. Şekil 2'de gösterilmiş olan aydınlık üçlü boyutları, kısaca aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (Kaufman, vd., 2019: 1):

Kantçılık: İnsanlığı bir araç olarak değil, her zaman bir amaç olarak görecektir şekilde davranmayı ifade etmektedir.

Hümanizm: Her bir bireyin onuruna ve değerine önem vermeyi ifade etmektedir.

İnsanlığa inanç: Aydınlık kişilik özelliklerinin son boyutu olan insanlığa inanç ise, insanlığın temelde iyi olduklarına inanmayı ifade etmektedir.

Bu noktada net bir şekilde belirtmek gerekir ki, aydınlık kişilik özellikleri tam olarak karanlık kişilik özelliklerinin tam tersi olarak algılanmamalıdır (Kaufman, vd., 2019: 11). Buna göre bireyleri sadece karanlık kişilik özellikleri taşıyanlar ve sadece aydınlık kişilik özellikleri taşıyanlar diye ikiye ayırmak doğru bir yaklaşım olmayabilir. Her bireyde hem karanlık hem de aydınlık özelliklerden belirli oranlarda bulunmaktadır. Burada önemli olan hangisinin diğerine göre daha baskın olduğudur. Diğer yandan bireyde karanlık kişilik özelliklerinin düşük olması veya hiç var olmaması, bireyin aydınlık kişilik özellikler sergilemesi için yeterli değildir. Bu iki değişken her bireyde ayrı ayrı düzeylerde bulunmaktadır. Pozitif ve negatif duygulanım kavramında (Diener ve Emmons, 1984; Watson, vd., 1988) olduğu gibi karanlık ve aydınlık kişilik özellikleri de ayrı ayrı değerlendirilmekte, bireyde her birinden de farklı düzeylerde olabilmektedir.

1.3. Girişimcilik Niyeti

Girişimcilik niyeti veya diğer bir kullanımı ile girişimcilik eğilimi, bireylerin ileriki yaşamlarında girişimci olup olmama konusundaki istekliliklerini ifade etmektedir. Yazında, girişimcilik niyetini açıklamakta kullanılan teorilerden birisi de Ajzen'in (1991) Planlı Davranış Kuramı'dır. Ajzen'e göre planlı tüm davranışlar bilinçli kararların, bu kararlar ise konu ile ilgili ortaya konulan niyetlerin sonucudur. Girişimcilik davranışının öncesindeki niyet olan girişimcilik niyeti Ajzen'e (1991) göre tutumlar, öznel normlar ve davranışsal kontrol mekanizmalarından etkilenmektedir (Linan ve Chen, 2009). Birey kişisel beklentileri, deneyimleri ve toplumdaki sosyal normlar ile davranışları üzerinde algıladığı kontrolün seviyesine göre girişimcilik niyetine girmekte ve sonrasında da eğer erteleme eğiliminden etkilenmezse girişimcilik davranışını gerçekleştirmektedir.

1.4. Karanlık Ve Aydınlik Kişilik Özellikleri Ve Girişimcilik Niyeti İlişkisi

Yapılan araştırmalarda kişilik özellikleri ve geçmiş deneyimlerin bireylerin girişimcilik niyetleri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu belirlenmiştir (Boyd ve Vozikis, 1994; Koh, 1996; Mazzorol, vd., 1999; Kristiansen ve Indarti, 2004; Şeşen ve Basım, 2012). Girişimcilik niyetini pozitif yönde etkileyen kişilik özelliklerinin yanı sıra, karanlık kişilik özelliklerinin de bazı pozitif sonuçlara neden olduğuna ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlar aşağıda karanlık kişilik özelliklerinin boyutları açısından ayrı ayrı özetlenmiştir.

Karanlık kişilik özelliklerinin alt boyutlarından biri olan narsizmin rekabetçiliği pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Luchner, vd., 2011). Diğer yandan narsist kişilik özelliklerine sahip bireylerin kendilerini geliştirmede, diğerlerine göre daha başarılı oldukları görülmüştür (Paulhus ve Williams, 2002). Karanlık kişilik özelliklerinin bir diğer boyutu olan makyavelizm her ne kadar negatif kişilik özelliği olarak değerlendirilse de, Kessler ve arkadaşları (2010) makyavelizmin bazı şartlarda yönetsel başarı için gerekli olduğunu ifade etmiştir. Karanlık üçlünün son boyutu olan psikopatinin iş performansını negatif yönde etkilediği tespit edilirken, makyavelizm ve narsizmin iş performansı üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı belirlenmiştir (O'Boyle, vd., 2012). Diğer yandan psikopatik kişilik özelliği sergileyen bireylerin kendini geliştirmede diğerlerine göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir (Paulhus ve Williams, 2002).

Karanlık kişilik özellikleri geneline bakıldığında yaratıcılık, cesaret, merak, girişkenlik, liderlik, güç, başarı ve kendini geliştirme için motivasyonu artırdığı (Kaufman, vd., 2019), stres ve kaygı ile başa çıkmayı kolaylaştırdığı ve sorumluluk isteyen işlerde daha başarılı sonuçlar ortaya çıkardığı (Judge ve LePine, 2007) belirlenmiştir. Ayrıca karanlık kişilik özelliklerinin kariyer yolunda önemli birer yetenek olduğunu belirten araştırmalar da bulunmaktadır (Dahling, vd., 2008; Hirschi ve Jansch, 2015; Spurrk, vd., 2016).

Diğer yandan aydınlık kişilik özellikleri ile de benlik saygısı, otantiklik, öz farkındalık gibi kavramlar pozitif ilişkilidir. Ancak aydınlık kişilik özellikleri üretkenlik ve yetkinlik ile pozitif ilişkili iken, cesaret ve girişkenlik ile ilişkili değil, başarı ve kendini geliştirme motivasyonu ile ise negatif yönde ilişkilidir (Kaufman, vd., 2019). Yani rekabetin olmadığı ortamda aydınlık kişilik özellikleri bize üretkenliği getirirken, rekabetçi iş dünyasındaki yarışta sadece iyi olmak yeterli gelmemekte, karanlık kişilik özellikleri de gerekmektedir.

Bu noktada akla “Acaba günümüz iş dünyasının değişim ve gelişim şartlarının bir gereği olarak arzu edilen girişimcilik niyeti, kişiliğin hep tercih edilen ve pozitif sonuçları beraberinde getirdiği bilinen aydınlık tarafı ile değil de, karanlık tarafı ile mi daha yakından ilişkilidir?” sorusu gelmektedir. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H₁: Karanlık kişilik özellikleri, işgörenlerin girişimcilik niyetlerini pozitif yönde etkilemektedir.

H_{1a,b,c}: Karanlık kişilik özelliklerinin alt boyutlarından narsizm (H_{1a}), Makyavelizm (H_{1b}) ve psikopati (H_{1c}) işgörenlerin girişimcilik niyetlerini pozitif yönde etkilemektedir.

H₂: Aydınlık kişilik özellikleri, işgörenlerin girişimcilik niyetlerini negatif yönde etkilemektedir.

H_{2a,b,c}: Aydınlık kişilik özelliklerinin alt boyutlarından kantçılık (H_{2a}), hümanizm (H_{2b}) ve insanlığa inanç (H_{2c}) işgörenlerin girişimcilik niyetlerini negatif yönde etkilemektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Örnekleme

Öne sürülen hipotezlerin test edilmesi için araştırmada kolayda örnekleme yöntemi ile 354 katılımcıdan veri toplanmıştır. Yazında henüz çalışılmaya başlanmış değişkenler olan karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerinin tespiti için planlanmış olan bu araştırmada, bir sektör veya bir meslek grubuna odaklanılmamıştır. Bu araştırmanın verileri 2019 yılında farklı sektörlerde görev yapan işgörenlerden gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Cevaplayıcıların %61’i erkek, %73’ü evli ve %53’ü üniversite mezunu, verilerin %21’i sağlık; %15’i eğitim; %11’ü hizmet sektöründe %53’ü ise diğer sektörlerde çalışmaktadır. Yine cevaplayanların çalışma sürelerinin ortalaması yaklaşık 12 yıldır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anket formu 4 bölümden oluşmaktadır. İlk 3 bölümde araştırma değişkenlerini ölçen ölçekler yer alırken, son bölümde ise katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular yer almıştır. İlk 3 bölümdeki ölçekler görsel analog ölçeği (visual analogue scale-VAS) şeklinde yapılandırılmıştır. Aşağıda her bir ölçeğe ilişkin kısa bilgiler verilmiştir.

Karanlık kişilik özellikleri ölçeği: Araştırmada bireylerin karanlık kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla Jonason ve Webster (2010) tarafından geliştirilmiş olan 12

ifade ve 3 boyutlu Dirty Dozen ölçeği kullanılmıştır. Her bir boyut 4 ifade ile ölçülmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlemesi Özsoy ve arkadaşları (2017) tarafından yapılmıştır.

Aydınlık kişilik özellikleri ölçeği: İşgörenlerin aydınlık kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla Kaufman ve arkadaşları (2019) tarafından geliştirilmiş 12 ifadeli ve 3 boyutlu ölçek kullanılmıştır.

Girişimcilik niyeti ölçeği: Katılımcıların girişimcilik niyeti düzeylerini belirlemek amacıyla Linan ve Chen (2009) tarafından geliştirilmiş, Şeşen ve Basım (2012) tarafından Türkçe'ye geçerlemesi yapılmış 6 ifadeli ölçek kullanılmıştır.

3. Bulgular

Modele konu olan değişkenlerin güvenilirlik ve geçerlilik değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Güvenilirlik Düzeyleri

MODEL DEĞİŞKENLERİ		Analiz Öncesi Madde Sayısı	Chronbach Alpha Değeri	Analiz Sonrası Madde Sayısı	Chronbach Alpha Değeri
Girişimcilik Niyeti		6	0,94	6	0,94
Karanlık Kişilik Özellikleri	Narsizm	4	0,84	4	0,84
	Makyavelizm	4	0,70	4	0,70
	Psikopati	4	0,82	4	0,82
Aydınlık Kişilik Özellikleri	İnsanlığa İnanç	4	0,66	4	0,66
	Hümanizm	4	0,66	3	0,75
	Kantçılık	4	0,50	3	0,56

Tablo 1 incelendiğinde karanlık kişilik özelliklerine ait alt boyutların güvenilirlik düzeylerinin 0,70 ile 0,84 arasında, aydınlık kişilik özelliklerine ait alt boyutların güvenilirlik düzeylerinin ise 0,50 ile 0,66 arasında değiştiği görülmektedir. Karanlık kişilik özelliklerine ait alt boyutlarında herhangi bir güvenilirlik düzeyinin artmasına yönelik madde çıkartılmamasına karşın aydınlık kişilik özelliklerine ait alt boyutlardan hümanizm ve kantçılıktan 1'er soru çıkartılarak güvenilirlik düzeyleri arttırılmaya çalışılmıştır. Geçerleme analizi sonrasında aydınlık kişilik özellikleri alt boyutlarının güvenilirlik düzeylerinin 0,56 ile 0,75 arasına yükseldiği görülmüştür. Bu değerler sosyal bilimler için kabul edilebilir sınır değerlerin üzerindedir (Akgül ve Çevik, 2003: 435). Yapılmış olan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeklere ait uyum iyiliği değerleri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Ölçeklere ait Uyum İyiliği Değerleri

ÖLÇEKLER	İyileştirme Öncesi				İyileştirme Sonrası			
	Cmin/df	CFI	GFI	RMSEA	Cmin/df	CFI	GFI	RMSEA
Girişimcilik Niyeti	39,68	0,73	0,86	0,12	3,08	0,98	0,99	0,08
Karanlık Kişilik Özellikleri	3,69	0,92	0,93	0,09	2,69	0,96	0,95	0,07
Aydınlık Kişilik Özellikleri	4,49	0,86	0,93	0,10	3,31	0,95	0,91	0,08

Analiz sonuçları yapılan iyileştirmeler sonrasında geçerlilik düzeylerinin beklenen düzeylerde olduğunu göstermektedir. Tablo 3'te değişkenler arası korelasyonlar, ortalama ve standart sapma değerleri ile çarpıklık ve basıklık değerleri verilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlere ilişkin Korelasyon, Ortalama, Standart Sapma, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	1	2	3	4	5	6	Ort.	Std. Sap.	Çarp.	Bask.
1 Girişimcilik Niyeti	1						55,07	32,89	-0,26	-1,24
2 Narsizm	0,09	1					15,69	22,91	1,76	2,47
3 Makyavelizm	0,088	0,641**	1				20,65	21,91	1,30	1,39
4 Psikopati	0,154**	0,338**	0,452**	1			39,47	28,13	0,21	-0,97
5 İnsanlığa İnanç	0,041	0,135*	0,133*	0,194**	1		60,44	21,24	-0,23	-0,17
6 Humanizm	0,07	-0,06	-0,033	0,205**	0,448**	1	73,91	23,59	-1,13	1,04
7 Kantçılık	0,140**	-0,033	-0,004	0,063	0,194**	0,310**	74,59	19,79	-1,04	1,63

*p<0,05, **p<0,01

Tablo 3'te katılımcıların kendilerinde karanlık kişilik özelliklerini nispeten düşük, aydınlık kişilik özelliklerini ise daha yüksek puanladıkları görülmektedir. Değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ile -2 değerlerinin arasında olması nedeniyle (Trochim ve Donnelly, 2006; Field, 2009; Gravetter ve Wallnau, 2014) normal dağılıma sahip olduğu varsayımı ile değişkenler regresyon analizine tabi tutulmuştur. Değişkenler arasındaki korelasyon değerleri görece yüksek olduğundan regresyon analizleri aşamalı olarak yapılmıştır. Tablo 4 regresyon analizi ile yapılan model denemelerini özetlemektedir.

Tablo 4. Model Denemeleri

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Sabit	49,035*** (2,837)	39,264*** (7,789)	47,707*** (3,050)	35,716*** (8,071)	32,017*** (8,150)
Karanlık Kişilik Özellikleri	0,239** (0,089)				
Aydınlık Kişilik Özellikleri		0,227* (0,109)			
Narsizm			0,064 (0,099)		0,080 (0,099)
Makyavelizm			-0,006 (0,109)		-0,001 (0,109)
Psikopati			0,164** (0,069)		0,150* (0,071)
İnsanlığa İnanç				0,004 (0,092)	-0,039 (0,093)
Humanizm				0,040 (0,085)	0,024 (0,087)
Kantçılık				0,216 (0,093)	0,221* (0,092)
F	7,221**	4,335*	3,019*	2,419	2,621*
R ²	0,020	0,012	0,025	0,020	0,043
Düzeltilmiş R ²			0,017	0,012	0,027

Standart hatalar parantez içindedir. *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Tablo 4'te değişkenler ile yapılan model denemeleri görülmektedir. Model 1'de karanlık kişilik özellikleri tek bir değişken olarak alınmış ve girişimcilik niyeti üzerine pozitif ve anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir (t=0,239, p<0,01). Model 2'de aydınlık kişilik özellikleri tek bir değişken olarak alınmış ve yine girişimcilik niyeti üzerine pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir (t=0,227, p<0,05). Model 3'te karanlık kişilik özelliklerinin alt boyutlarının girişimcilik niyeti üzerinde etkisi incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre karanlık kişilik özelliklerinden sadece psikopati alt boyutunun girişimcilik niyeti üzerine pozitif ve anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Model 4'te aydınlık kişilik özelliklerinin alt boyutlarının girişimcilik niyeti üzerindeki etkisi ölçülmüş ancak kurulan model anlamlı olmadığı için modele yönelik yorum yapılmamıştır. En son Model 5'te ise aydınlık ve karanlık kişilik özelliklerinin alt boyutlarının bir arada girişimcilik niyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yine karanlık kişilik özelliklerinden psikopati değişkeninin pozitif ve anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca aydınlık kişilik özelliklerinden kantçılığın da girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Model 4'te anlamsız olan bu etkinin Model 5'te anlamlı olmasının diğer değişkenlerle korelasyonunun varlığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tüm bu bulgular ışığında H_1 ve H_{1c} hipotezleri desteklenirken, diğer hipotezler destek bulmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Örgüt içerisindeki bireyin kişilik özellikleri hem örgütsel hem de bireysel düzeyde birçok etkiye sahip ve önemli konulardan bir tanesidir. Bu nedenle konu ile ilgili geçmişten günümüze çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada ise üzerinde yeterince çalışmanın bulunmadığı karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerine odaklanılmıştır.

Günümüzde şu sorular ön plana çıkmaktadır: Acaba aydınlık kişilik özelliklerine sahip yani uyumlu, tatmini yüksek, her şeyden memnun, alçak gönüllü, sessiz, *dişlinin çarklarından biri olan* işgörenlere mi ihtiyacımız var, yoksa alışılmışı karşı çıkan, radikal, farklı düşünebilen, değişim odaklı, yenilikçi işgörenler mi modern çağda örgütleri daha uzun ömürlü ve daha başarılı yapacaklar? İş dünyasının riskli, acımasız ve yüksek rekabet koşullarında hayatta kalabilmek için bir miktar karanlık kişilik özellikleri mi gerekmektedir? Karanlık kişilik özelliklerinin beraberinde getirdiği duyarsızlık, rekabetçilik, yenilikçilik, kendini geliştirme ve başarıya ihtiyacı (Paulhus ve Williams, 2002; Kaufman, vd., 2019) özellikle bazı sektörlerde başarılı olmak için gereken özelliklerden birisi midir? gibi pek çok soru karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerinin etkilerinin detaylı olarak araştırılması neticesinde cevap bulabilecektir. Bu çalışmada karanlık ve aydınlık kişilik özelliklerinin girişimcilik niyeti üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Günümüzün önemli dinamiklerinden birisi olan girişimcilik niyeti açısından incelendiğinde örgütler açısından “iyi kötü müdür?” veya daha da vurucusu “kötü iyi midir?” sorularından hareketle bu araştırma ortaya çıkmıştır.

Analizler sonucunda elde edilen önemli sonuçlardan birisi karanlık kişilik özelliklerinin girişimcilik niyetini artırmasıdır. İşgörenin karanlık kişilik özelliklerine sahip olması onun girişimcilik niyeti üzerinde pozitif bir etkiye sahip olarak görülmüştür. Bu sonuç karanlık kişilik özelliğinin girişkenliği artırdığı (Kaufman, vd., 2019), karanlık üçlüden narsizmin rekabetçiliği pozitif yönde etkilediği (Luchner, vd., 2011), makyavelizmin yönetsel başarıyı beraberinde getirdiği (Kessler, vd., 2010) ve psikopatinin kendini geliştirmede başarıyı artırdığına (Paulhus ve Williams, 2002) dair elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Karanlık kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimini pozitif yönde etkilemesi, az önce belirtilmiş olan “kötü iyi midir?” sorusunun cevabını belirlemektedir.

Diğer yandan aydınlık kişilik özellikleri yani iyi kişilik özellikleri de girişimcilik niyetini pozitif yönde etkilemiştir. Bu sonuç ise yazından farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Çünkü yazında konu ile ilgili rastlanmış olan tek araştırmada aydınlık kişilik özelliklerinin üretkenlik ve yetkinlik ile pozitif ilişkili iken, cesaret ve girişkenlik ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir (Kaufman, vd., 2019). Yani rekabetçi koşullarda aydınlık kişilik özelliklerinin hayatta kalabilmek için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Bu araştırma kapsamında ortaya çıkmış olan önemli bir sonuç olarak girişimcilik niyeti üzerinde aydınlık kişilik özelliklerinin de pozitif yönde etkili olması gösterilebilir. Ancak etki büyüklükleri karşılaştırıldığında karanlık kişilik özelliklerinin aydınlık kişilik özelliklerinden daha yüksek etkiye sahip olduğu, yani günümüz iş dünyası için **«belirli bir düzeydeki karanlık özelliğin rekabet şartlarında daha fazla başarı getirebileceği»** söylenebilir.

Araştırmanın bir başka önemli sonucu ise karanlık kişilik özelliklerinin boyutları bazında yapılan analiz neticesinde ortaya çıkmıştır. Buna göre karanlık kişilik özelliklerinden sadece psikopati girişimcilik niyetini pozitif yönde etkilemektedir. Yani günümüz iş dünyasında acımasız, duyarsız, agresif ve bencil davrananların girişimcilik niyetleri yüksek olmaktadır. Yeni dünyanın iş koşulları oldukça çetin ve acımasız olduğundan, bir miktar psikopatiye sahip bireylerin girişimciliğe cesaret etmeleri daha kolay olmaktadır. Bunun yanı sıra narsizm ve makyavelizmin girişimcilik niyeti üzerinde etkilerinin olmaması iş dünyasında konu girişimcilik dahi olsa bu tür karanlık özelliklerin fayda sağlamadığını göstermiştir.

Son olarak araştırmada karanlık ve aydınlık kişilik özellikleri alt boyutlarının bir arada ele alındığı analiz sonuçları bir başka önemli sonucu işaret etmektedir. Karanlık kişilik alt boyutlarından psikopatinin yanı sıra, aydınlık kişilik alt boyutlarından da kantçılık girişimcilik niyetini pozitif yönde etkilemektedir. Yani insanlığı bir araç değil bir amaç olarak görmek ve toplum faydasına girişimciler yapmak isteği de girişimcilik niyetini yönetebilmektedir. Elbette bu sonucun daha detaylı analizlerle test edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırmanın sahip olduğu bazı kısıtlar bulunmaktadır. Birincisi yazındaki birçok araştırma gibi bu araştırmada da veriler bireylerin kendi değerlendirmelerine dayanarak toplanmıştır. İkincisi, örneklem çeşitliliği sağlamak amacıyla araştırmada farklı sektörlerde farklı pozisyonlarda görev yapan bireyler bir arada incelenmiştir. İlerleyen zamanlarda yapılacak olan araştırmalarda belirli bir sektöre odaklanılarak, sektörler açısından tartışılan

durumlar daha net olarak ortaya çıkarılabilir, araştırma modeline girişimcilik niyetine ilave olarak iş performansı, iç girişimcilik ve girişimcilik gibi sonuç değişkenleri eklenebilir.

Kaynakça

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2):179-211.
- Akgül, A. & Çevik, O. (2003). *İstatistiksel analiz teknikleri, SPSS'te işletme yönetimi uygulamaları*. Emek Ofset Ltd. Şti.
- Alavi, M., Mei, T. K., & Mehrinezhad, S. A. (2018). The dark triad of personality and infidelity intentions: The moderating role of relationship experience. *Personality and Individual Difference*, 128, 49-54. doi: 10.1016/j.paid.2018.02.023
- Boyd, N. G. & Vozikis, G. S. (1994). The influence of self-efficacy on the development of entrepreneurial intentions and actions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 63-75.
- Dahling, J. J., Whitaker, B. G., & Levy, P. E. (2008). The development and validation of a new Machiavellianism scale. *Journal of Management*, 35.
- Diener, E. & Emmons, R. A. (1984). The independence of positive and negative affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(5), 1105-1117. doi:10.1037/0022-3514.47.5.1105
- Dinic, B., & Wertag, A. (2018). Effects of dark triad and HEXACO traits on reactive/proactive aggression: exploring the gender differences. *Personality and Individual Difference*, 123, 44-49. doi:10.1016/j.paid.2017.11.003
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. SAGE Publications.
- Gravetter, F., & Wallnau, L. (2014). *Essentials of statistics for the behavioral sciences* (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Hirschi, A., & Jansch, V. K. (2015). Narcissism and career success: Occupational self-efficacy and career engagement as mediators. *Personality and Individual Differences*, 77, 205-208.
- Jonason, P. K. & Buss, D. M. (2012). Avoiding entangling commitments: Tactics for implementing a short-term mating strategy. *Personality and Individual Difference*, 52, 606-610. doi:10.1016/j.paid.2011.12.015
- Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: A concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment*, 22, 420.
- Jonason, P. K., Zeigler-Hill, V., & Okan, C. (2017). Good v. evil: Predicting sinning with dark personality traits and moral foundations. *Personality and Individual Difference*, 104, 180-185. doi:10.1016/j.paid.2016.08.002
- Jones, D. N. & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41.
- Judge, T. A., & LePine, J. A. (2007). The bright and dark sides of personality: Implications for personnel selection in individual and team contexts. In J. Langan-Fox, C. Cooper, & R. Klimoski (Eds.), *Research companion to the dysfunctional workplace: Management challenges and symptoms* (pp. 332-355). Cheltenham, Edward Elgar.
- Kaufman, S. B., Yaden, D. B., Hyde, E., & Tsukayama, E. (2019). The light vs. dark triad of personality: contrasting two very different profiles of human nature. *Frontiers in Psychology*, 10, 467.
- Kessler, S. R., Bandelli, A. C., Spector, P. E., Borman, W. C., Nelson, C. E., & Penney, L. M. (2010). Reexamining Machiavelli: A three dimensional model of Machiavellianism in the workplace. *Journal of Applied Social Psychology*, 40, 1868-1896.
- Koh, H. C. (1996). Testing hypotheses of entrepreneurial characteristics: A study of Hong Kong MBA students. *Journal of Managerial Psychology*, 11(3): 12-25.
- Kristiansen, S. & Indarti, N. (2004). Entrepreneurial intention among Indonesian and Norwegian students. *Journal of Enterprising Culture*, 12(1): 55-78.

- Liñán, F. & Chen, Y. W. (2009). Development and cross-cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3):119-144.
- Luchner, A. F., Houston, J. M., Walker, C., & Houston, M. A. (2011). Exploring the relationship between two forms of narcissism and competitiveness. *Personality and Individual Differences*, 51(6), 779-782.
- Mazzarol, T., Volery, T., Doss, N. & Thein, V. (1999). Factors influencing small business start-ups. *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 5(2):48-63.
- O'Boyle, E. H., Forsyth, D. R., Banks, G. C., & McDaniel, M. A. (2012). A meta-analysis of the Dark Triad and work behavior: a social exchange perspective. *Journal of Applied Psychology*, 97(3), 557.
- Özsoy, E. & Ardiç. K. (2017). Karanlık üçlünün (Narsizm, Makyavelizm ve Psikopati) iş tatminine etkisinin incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(2), 391-406.
- Özsoy, E., Rauthmann, J. F., Jonason, P. K., & Ardiç, K. (2017). Reliability and validity of Turkish version of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T) and Single Item Narcissism Scale (SINS-T). *Personality and Individual Differences*, 117, 11-14.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machavelliniasm, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*. 36, 556-563.
- Spain, S. M., Harms, P., & LeBreton, J. M. (2014). The dark side of personality at work. *Journal of Organizational Behavior*, 35, 41-60. doi:10.1002/job.189
- Spurk, D., Keller, A. C., & Hirschi, A. (2016). Do bad guys get ahead or fall behind? Relationships of the Dark Triad of personality with objective and subjective career success. *Social Psychological and Personality Science*, 7(2), 113-121.
- Şeşen, H., & Basım, N. (2012). Demografik faktörler ve kişiliğin girişimcilik niyetine etkisi: Spor bilimleri alanında öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 12, 21-28.
- Trochim, W. M., & Donnelly, J. P. (2006). *The research methods knowledge base* (3rd ed.). Cincinnati, OH:Atomic Dog.
- Veselka, L., Giammarco, E. A., & Vernon, P. A. (2014). The dark triad and the seven deadly sins. *Personality and Individual Difference*. 67, 75-80. doi:10.1016/j.paid.2014.01.055 J
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*. 54: 1063. doi:10.1037/0022-3514.54.6.1063
- Zel, U. (2001). *Kişilik ve liderlik: Evrensel boyutlarıyla yönetsel açıdan araştırmalar, teoriler ve yorumlar*, Seçkin Yayıncılık.